

Z HISTORIE

DOMU ZEMĚDĚLSKÉ OSVĚTY A KNIHOVNY ANTONÍNA ŠVEHLY

OBSAH

DŮM ZEMĚDĚLSKÉ OSVĚTY	1
Zakladatel Domu zemědělské osvěty a jeho architekt	1
Dům zemědělské osvěty – stánek mnoha institucí	2
KNIHOVNA ANTONÍNA ŠVEHLY	2
Kam knihovna patřila	3
Názvy knihovny	4
Významné události v historii knihovny	5
Historická statistika	6
Přebírání fondů	7
Výstavy	8
Koncepce zemědělského knihovnictví	9
Významní zemědělské knihovníci	10
Cesta ke knihovně 21. století	11
Ředitelé knihovny, resp. pověření vedoucí	13
LITERATURA.....	14

DŮM ZEMĚDĚLSKÉ OSVĚTY

Dům zemědělské osvěty – budova z holandské režné cihly ve Slezské ulici v Praze na Vinohradech, těsně před náměstím Míru. Mnoho lidí tuto budovu z červených cihel dobře zná od vidění, aniž tuší, kdo je jejím duchovním otcem, kdo ji vyprojektoval a co se za jejími zdmi skrývá.

Dne 28. října 1926, v den národního svátku, u příležitosti prvního výročního valného shromáždění Československé akademie zemědělské (ČAZ) a při předávání Domu zemědělské osvěty (DZO) do užívání veřejnosti, pronesl ministr školství, pozdější ministr zemědělství a dlouholetý předseda ČAZ dr. Milan Hodža v této budově tato památná slova: *„V budově této nebude velkopanských zábav, ani okázalostí: tato budova jest posvěcena prací. Celá slouží osvětě a jest všestranně a dokonala využítkována. Vedle studoven pro badatele zemědělské vědy naleznete zde vyšší zemědělskou družstevní školu, naleznete zde knihovnu a čítárnu pro studium nejen pražských, ale i ostatních zemědělských intelektuálů, a dále Zemědělskou akademii. V celé budově zemědělské osvěty naleznete krásnou syntese teorie, praxe a všeho toho, čím dýchá, čím živo jest moderní zemědělství.“*

Zakladatel Domu zemědělské osvěty a jeho architekt

Dům zemědělské osvěty je spojen se dvěma jmény. Ač jeden je veřejnosti velmi dobře znám, o tom druhém vědí většinou jen zemědělství historikové. Přitom Ing. dr. Edvard Reich je spoluzakladatel a hybnou pákou Československé akademie zemědělské, organizátorem zemědělského poradenství a duchovním otcem a zakladatelem Domu zemědělské osvěty. Byl to on, kdo jeho vyprojektování a vlastní výstavbu svěřil do rukou v té době již renomovanému architektovi. Josef Gočár vtiskl DZO opravdu nezaměnitelnou tvář, neboť se pro budovu v Praze na Vinohradech¹ inspiroval holandskou a německou architekturou

---

¹ Pro Dům zemědělské osvěty se podařilo Československé akademii zemědělské, resp. Edvardu Reichovi získat pozemky na Vinohradech, kde rovněž bydlel. Z jeho vily v dnešní Benešovské ulici to je na náměstí Míru zhruba 20 minut pěšky. Je zajímavé, že z vily organizátora zemědělského pokroku je nanejvýš pět minut pěšky k vile dvou českých velikánů, kteří se rovněž zabývali praktickou činností, ale i popularizací jedné z oblastí zemědělské činnosti, a to zahradničením. Byli to bratři Karel a Josef Čapkovi. Byl to zejména Karel Čapek, který se významně zasloužil o propagaci zahradničení svou půvabnou knížkou Zahradníkův rok. Karel Čapek při psaní svých zahrádkářsky (zahradnický) zaměřených entrefiletů však Ústřední slovanskou zemědělskou knihovnu ve Slezské ulici zřejmě nikdy nenavštívil. A to přesto, že se nachází kousek nad Městským divadlem Královských Vinohrad, s nímž v letech 1921–1923 spojil svoji režisérskou a dramatickou práci. Ze svého bydliště v Úzké ulici (od r. 1947 ul. Bratří Čapků), pod Flórou, chodíval do vnitřní Prahy pěšky, takže Domu zemědělské osvěty, dokončeného v roce 1926 (knihovna pro veřejnost otevřena v roce 1928), si nemohl nevšimnout. Bohužel se tyto dvě události s Karlem Čapkem míjejí o pár let. I když Zahradníkův rok vyšel v roce 1929, jednotlivé sloupky vycházely v Lidových novinách v letech 1925 a 1928.

a současně ji přiblížil italské středozevní architektuře. Na to, proč je DZO nejméně známou Gočárovou pražskou veřejnou stavbou, však zatím nikdo nenašel vysvětlení.

Plán na vybudování Domu zemědělské osvěty, nejsmělejší počín Edvarda Reicha, začal dostávat podobu v roce 1923. Na ustavujícím valném shromáždění Československé akademie zemědělské dne 28. prosince 1924 byl již součástí Reichova programu. Když Edvard Reich začal o vybudování DZO uvažovat, měl již promyšleno, co vše by se zde pro povznesení českého zemědělství mělo odehrávat. Vybudování centra zemědělského školství, osvěty a pokroku podpořil tehdejší ministr zemědělství dr. Milan Hodža a rovněž ministerský předseda Antonín Švehla. Před zpřístupněním paláce veřejnosti jej dne 3. července 1926 navštívil prezident T. G. Masaryk, jenž se podrobně zajímal o jeho poslání.

Dům zemědělské osvěty – stánek mnoha institucí

Kam jinam než do DZO mohla přijít Zemědělská ústředna filmů a diapozitivů, zřízená Ministerstvem zemědělství v roce 1923, když zde měla své místo zemědělská knihovna. V roce 1927 v DZO vznikla s přispěním Státního ústavu pro opatřování pomůcek pro zemědělské školy v Táboře stálá výstava učebních pomůcek. V roce 1934 se v budově usídlila Zemědělská osvěta, jakési centrum pro spolupráci všech hlavních zemědělských osvětových organizací a institucí s celostátní i zemskou působností. Své sídlo zde rovněž získal kulturní spolek Svobodné učení selské, který vydával osvětovou literaturu pro venkov, a rovněž Spolek zemědělských inženýrů. V roce 1936 začal v DZO vycházet časopis Zemědělská škola. Útočiště v DZO našli státní inspektoři zemědělského vyučování, byl zde Pedagogický seminář pro kandidáty zemědělského učitelství, od roku 1933 zde sídlila Vyšší zemědělská škola družstevní. Doma zde byla rovněž Československá odbočka Mezinárodní komise pro zemědělské vyučování, zreformovaná v roce 1935 na Pedagogickou společnost zemědělskou. Badatelskou činnost v DZO zastupoval Vědecký ústav pro studium agrárně-politických věd. Pochopitelně zde sídlila i Československá akademie zemědělská a rovněž též knihovna.

KNIHOVNA ANTONÍNA ŠVEHLY

Plány nově zřízené Ústřední slovanské zemědělské knihovny a čítárny ČAZ byly poměrně velkolepé. Vždyť zpracování soupisu veškeré zemědělské literatury v Československu z fondů českých a slovenských knihoven jako podkladu pro ústřední katalog zemědělské literatury nebo zahájení pravidelného vydávání československé zemědělské bibliografie, o nichž jednala první schůze Komise pro bibliografii a ústřední zemědělskou knihovnu v květnu 1925, by i v dnešní době, oplývající výkonnou počítačovou i jinou technikou, bylo bezesporu velmi náročné.

Z faktů o historii Domu zemědělské osvěty vyplývá, že první doložená zmínka o zemědělské knihovně je z listopadu 1924, a to ve statutu Československé akademie zemědělské (ČAZ). 11. červen 1926 je možné považovat za den oficiálního založení knihovny, neboť byl schválen její statut a šest knihovních řádů. Dalším významným mezníkem v historii knihovny je 18. březen 1928, což je datum slavnostního otevření Ústřední slovanské zemědělské knihovny pro veřejnost.

Založení Ústřední slovanské zemědělské knihovny a čítárny ČAZ v roce 1926 byl počín opírající se o poměrně bohaté tradice vytváření zemědělsky orientovaných knihovních sbírek, které v českých zemích začaly vznikat již v 2. polovině 18. století². Jejich překotný rozvoj nastal zejména v 19. století a neustal ani se vznikem samostatného Československa. K jejich zakládání přispěl především rozvoj spolkového života, tj. ustavování hospodářských a lesnických spolků a společností, a rovněž vznik zemědělských škol.

Kam knihovna patřila

Do roku 1951 byla knihovna součástí ČAZ – Československé akademie zemědělské. V roce 1956 se knihovna v rámci ČSAZV stává součástí Ústředí vědeckých informací v zemědělství. Nové stanovy ČSAZV začleňují v roce 1959 ÚZLK do tzv. samostatné bilanční jednotky nazvané Kabinety, laboratoře a jiná zařízení.

V roce 1961 se knihovna definitivně loučí se zemědělskou akademií, neboť se stává součástí Ústavu vědeckotechnických informací. Jeho název se v roce 1976 změnil – vzniká Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství (ÚVTIZ). V paměti starší generace dosud přetrvává knihovna jako ÚZLK a celý ústav jako ÚVTIZ.

V roce 1993, sloučením tehdejšího Ústavu vědeckotechnických informací v zemědělství a Střediska technických informací (STI) potravinářského průmyslu ve Výzkumném ústavu potravinářského průmyslu, vzniká Ústav zemědělských a potravinářských informací (ÚZPI), do něhož patřila i knihovna.

Od 1. července 2008 je Zemědělská a potravinářská knihovna jako jeden z odborů součástí nově zřízeného Ústavu zemědělské ekonomiky a informací, který vznikl sloučením Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky a Ústavu zemědělských a potravinářských informací.

---

² *Prvořadým zájmem tereziánského státu bylo povznesení zemědělské produkce, proto v letech 1769-1770 podporoval v jednotlivých zemích monarchie zakládání společností šlechtických velkostatkářů, které měly vydávat publikace a pořádat přednášky o technickém pokroku v agronomii. Tak v roce 1769 vznikla i Společnost orby a svobodného umění v Království českém, roku 1789 přejmenovaná na C. k. vlastenecko-hospodářskou společnost, jež zanikla v roce 1872. Hlavní cílem této společnosti bylo zřízení školy pro hospodářské úředníky, zlepšení chovu dobytka (ovcí) i polního hospodaření a rovněž rozvoj chmelařství a včelařství. V roce 1872 bylo v knihovně, založené touto společností, evidováno 13 340 svazků.*

Názvy knihovny

Tak nejdříve to byla Ústřední slovanská zemědělská knihovna a čítárna ČAZ (ÚSZKČ), v roce 1928 přejmenovaná na Ústřední slovanskou zemědělskou knihovnu. O 10 let později, v předvečer válečných událostí, je z jejího názvu vypuštěno označení slovanská – je pouhou Ústřední zemědělskou knihovnou ČAZ. V roce 1957 je naopak do jejího názvu vloženo ještě jedno označení – vedle toho, že je Ústřední zemědělskou knihovnou, stává se i knihovnou lesnickou (ÚZLK).

Pro obor potravinářství byla v padesátých letech minulého století na tehdejším Ministerstvu potravinářského průmyslu založena potravinářská knihovna. Základem fondu této knihovny se staly sbírky knihovny tohoto ministerstva a rovněž i sbírky soukromé, např. knihovna jednoho z nejznámějších českých potravinářských chemiků dr. Koblice. Knihovna většinou soustřeďovala českou a slovenskou odbornou literaturu. K nejstarším publikacím ve fondu patřila zejména cukrovarnická literatura z 19. století, např. Časopis cukrovarnický (1872) nebo Neumanův Kalendář cukrovarnický (1888). Knihovna poskytovala své služby tzv. hlavním správám jednotlivých potravinářských oborů, jako např. cukrovarskému, tukovému, mlékárenskému, konzervářskému, mlýnsko-pekárenskému průmyslu ad., jež byly součástí ministerstva a sídlily vesměs v Praze.

V roce 1958 Ministerstvo potravinářského průmyslu rozhodlo o vytvoření Střediska technických informací potravinářského průmyslu ve Výzkumném ústavu potravinářského průmyslu, kam byla knihovna zařazena. STI mělo výrazný vliv na změnu struktury knihovnických fondů potravinářské knihovny. Oproti původnímu stavu se výrazně posílilo získávání zahraniční knižní a zejména časopisecké literatury. Ze západní odborné potravinářské literatury se začaly odebírat přední potravinářské časopisy americké, německé, anglické a francouzské. Obdobně tomu bylo i u knih a sborníků. V některých potravinářských oborech, jako například v cukrovarském, tukovém, konzervářsko-lihovarském existovaly výzkumné ústavy, jejichž součástí byly i knihovny, které se v uvedeném období, počínaje rokem 1959, postupně měnily na tzv. oborová informační střediska. STI řídilo získávání odborné literatury v těchto ústavech a střediscích prostřednictvím devizových limitů, které až na některé výjimky, zajišťovaly přijatelnou situaci v základní odborné a vědecké potravinářské literatuře.

Po vzniku ÚZPI existovaly vedle sebe – až do roku 2000 – dvě knihovny, bývalá knihovna ÚVTIZ a STI. Po jejich spojení proběhla v roce 2002 u MK ČR přeregistrace na knihovnu ÚZPI. V ÚZPI byla knihovna oficiálně označena jako odbor Informační fondy (identifikační číslo ABA009), neoficiálně se jmenovala Zemědělská a potravinářská knihovna.

Po sloučení ÚZPI a Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky v roce 2008 došlo ke vzniku Ústavu zemědělské ekonomiky a informací (ÚZEI), jehož odborem byla do roku 2013 Zemědělská a potravinářská knihovna. Završením transformačního procesu ÚZEI bylo k 1. srpnu 2013 vytvořeno Zemědělské poradensko-vzdělávací centrum a Knihovna Antoníny

Švehly (odbor ZCK). Knihovna jako oddělení nese nově jméno jednoho z nejvýznamnějších agrárních politiků Republiky Československé, totiž Antonína Švehly.

Významné události v historii knihovny

Když v roce 1925 začala diskuse o schématu třídění zemědělských věd, které bylo předpokladem pro plánované vydávání soustavné československé bibliografie, nikdo nepředpokládal, že tento úkol bude pro knihovnu, resp. pro 16člennou komisi pro bibliografii, jeden z nejtěžších. Ještě v roce 1933 nebyl klasifikační systém dostatečně propracovaný, ačkoliv na něm pracovaly tak významné kapacity jako např. prof. Freise, dr. Chmelař, dr. Krejčí, dr. Kříženecký, dr. Reich a mnozí další. Třídění bylo proto v tomto roce „naléhavě urgováno“. Ke zpoždění přispělo i rozhodnutí vypracovat vlastní třídění zemědělských věd a nepoužít mezinárodní desetinné třídění. Na mrtvém bodě uvázla jednání při výkladu a definici pojmů zemědělství a rolnictví. V roce 1940 se knihovna konečně dočkala tabulek Frauendorferova systematického třídění zemědělských věd a v roce 1941 bylo zahájeno pravidelné vydávání České bibliografie zemědělské. Systematické práce na bibliografii českého zemědělského písemnictví však započaly již v roce 1939, kdy bylo zpětně od roku 1934 excerpováno 160 ročníků časopisů a pořízeno kolem 22 000 bibliografických záznamů. Bibliografie vycházela až do roku 1949, klasifikační systém byl záhy opuštěn a nahrazen mezinárodním desetinným tříděním. V roce 1954 vyšla Československá zemědělská bibliografie jako příloha časopisu Dokumentace zemědělská a lesnická, pak se z ní stal Výběr československé zemědělské dokumentace a konečně v roce 1966 ročenka Československá zemědělská bibliografie. Od roku 1993 je česká zemědělská bibliografie budována jako automatizovaná databáze.

Jedním z významných okamžiků v historii knihovny, i když v mnoha ohledech dnes jistě kontroverzním činem, bylo v roce 1983 pověření Ústavu vědeckotechnických informací pro zemědělství (ÚVTIZ) funkcí odvětvového informačního střediska pro celou oblast zemědělství. Funkci centrálně provozovat, řídit a dohlížet na informační služby měla významná informační pracoviště v různých odvětvích a oborech dānu usnesením vlády od roku 1959. Do mnoha detailů nalinkovaný systém byl však řízen direktivními metodami. S touto negativní zkušeností se většina současných knihovníků, která ji zažila – při různých pokusech o propojení systémů, o optimalizaci akvizice i uchovávání knihovních sbírek – i po mnoha letech jen velmi těžko vyrovnává. Skutečností zůstává, že pouze spolupráce založená na výhodnosti a prospěšnosti pro oba, případně pro více subjektů, má naději na úspěch.

Po roce 1989 – po zrušení celostátní sítě odvětvových a oborových informačních středisek – došlo ke změně postavení knihoven zemědělského resortu. Byla zrušena funkce odvětvového informačního střediska ÚVTIZ, jež koordinovalo a metodicky usměrňovalo

činnost oborových informačních středisek (knihoven výzkumných ústavů). Od roku 1995 – v souvislosti se zákonem č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích – ztratil ÚZPI, resp. knihovna, právo být příjemcem povinného výtisku. Tím knihovna přestala plnit konzervační funkci pro českou produkci zemědělské a potravinářské literatury, ač je podle § 13 knihovního zákona pro tyto oblasti specializovanou knihovnou – jedinou v ČR.

Velikostí a hodnotou knihovních sbírek se knihovna vždy řadila mezi čtyři nejvýznamnější zemědělské knihovny na světě. Od roku 1976 plní knihovna, s výjimkou let 1981-1993, funkci depozitní knihovny FAO pro Českou republiku. Začátkem 80. let minulého století došlo nedopatřením k vyškrtnutí knihovny z adresáře, status depozitní knihovny FAO se podařilo získat znovu v roce 1993.

V roce 2013 došlo k rozsáhlé rekonstrukci budovy depozitáře knihovny v Kojeticích u Prahy. Zásadním způsobem se tak položil základ pro vytvoření moderního pracoviště a badatelný Knihovny Antonína Švehly.

Historická statistika

Původně byly knihy a časopisy pro připravovanou zemědělskou knihovnu dočasně umístěny ve Státním agrárním archivu a v prostorách Strahovského kláštera. Čítárna v DZO byla dočasně umístěna ve velkém přednáškovém sále, novou studovnu a půjčovnu se podařilo zprovoznit v roce 1933.

V roce 1926 docházelo do knihovny 99 domácích časopisů a 61 časopisů zahraničních. V roce 1927 bylo v knihovně k dispozici 642 časopisů, z nichž 389 bylo zahraničních: 14 z Anglie, 18 z Itálie, 30 z Německa, 27 z Polska, 17 z Rakouska, 12 z Rumunska, 60 z Ruska, 31 z Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, 5 ze Švýcarska, 66 z USA, 28 z Kanady. Časopisy se získávaly koupí, ale i výměnou v rámci stále se rozšiřujícího okruhu států a institucí, s nimiž ČAZ navazovala kontakt.

V roce 1932 si knihovna dojednala předávání recenzních výtisků do svého fondu. V roce 1933 bylo v knihovně evidováno 100 000 svazků odborné literatury, ročně ji navštívilo kolem 3000 čtenářů (odborní pracovníci ČAZ, pracovníci výzkumných ústavů, studenti a učitelé zemědělských škol, nejširší veřejnost), kteří si zapůjčili přes 11 000 svazků. Knihovna měla až 13 zaměstnanců, kteří kolem poloviny z celkového počtu výpůjček zasílali čtenářům na zemědělský venkov poštou.

V roce 1949 knihovna evidovala více než 200 000 svazků. V roce 1977 byla vypracována studie na vybudování depozita v Kojeticích, ale trvalo více než 30 let, než se neustále přestěhované fondy mohly svézt do jednoho depozitního skladu. Část fondů proto byla umístěna v depozitářích mimo Prahu: v Dobřichovicích, Encovanech, Souticích a Mstěticích, Zdíbech a Chudenicích. V roce 1996 měla knihovna pět mimopražských

depozitářů. V polovině října 2000 byl knihovně konečně předán k užívání sklad v Kojeticích. V současné době Zemědělská a potravinářská knihovna uchovává cca 1,1 mil. svazků.

V roce 1996 čítal fond knihovny pro oblast potravinářství, od roku 1965 nazývané Ústřední potravinářská knihovna, cca 60 000 knihovních jednotek, z toho cca 27 000 periodik. V té době knihovna pravidelně odebírala přes 500 titulů domácích a zahraničních časopisů, roční přírůstek činil 1200 svazků, z toho kolem 400 knih.

Přebírání fondů

Kromě pravidelných nákupů, darů a výměny se fondy knihovny rozrůstaly přejímáním publikací z rušených spolků, škol a knihoven. Systém včleňování fondů rušených institucí do fondů knihovny však způsoboval vzhledem k omezeným personálním možnostem knihovny značné potíže. V roce 1929 bylo nutné přijmout opatření, jímž se omezil nákup knih, a pozornost se zaměřila na nezpracované fondy. Ani to však nijak významně nepomohlo, neboť přejímáním fondů i nadále pokračovalo.

Mezi nejvýznamnější z převzatých knihoven patří fondy knihovny České zemědělské rady, Zahradnické knihovny, Knihovny výzkumných ústavů zemědělských v Praze-Dejvicích³, Ústřední knihovny Jednotného svazu českých zemědělců a Potravinářské knihovny. Převzaty byly rovněž fondy knihovny Všezahradnického musea (1926–1928), Ústřední jednoty hospodářských družstev (1928–1936), Vyšší družstevní zemědělské školy (1928–1936), Státního pedagogického semináře (1930–1940), Zemědělského rozhlasu (1937–1940), Českomoravských podniků tiskařských a vydavatelských v Praze (1927–1944) a Hedvábnické knihovny (1928–1940). Ani později přejímání nepřestalo, do knihovny přešly: knihovna Ruského institutu zemědělského družstevnictví (1932–1950), Inspektorská knihovna Ministerstva zemědělství – Státních inspektorů zemědělských škol (1926–1951), knihovny Československé matice lesnické (1927–1950) a Myslivecké společnosti (1957), knihovny Českého spolku pro zvelebování zahradnictví a Spolku zemědělských inženýrů. Významné bylo integrování Ústřední potravinářské knihovny, založené v 50. letech minulého století na tehdejším Ministerstvu potravinářského průmyslu. V roce 2001 knihovna převzala fondy zrušeného Institutu výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR a v roce 2009 přibyla knihovna Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky. V září 2013 bylo dokončeno převzetí a zpracování knihovny

---

³ V roce 1929 se státní výzkumné ústavy zemědělské přestěhovaly do nové budovy v Praze-Dejvicích (dnes zde sídlí Ústav organické chemie a biochemie AV ČR). Výzkumné ústavy, např. biologický, agropedologický, bioklimatologický, vinařsko-ovocnický, rostlinářský, pro ochranu lesa, mlékařský, biochemický ad., měly v budově k dispozici ústřední knihovnu, jež v té době čítala 5000 svazků. Už tehdy existovaly knihovny jednotlivých ústavů, z nichž nejpočetnější byla knihovna ústavů pro rostlinnou výrobu. Celkem bylo ve všech ústavních knihoven i v knihovně ústřední kolem 15 000 svazků. Ústavům v té době docházelo 252 zahraničních a 190 československých časopisů.

Ministerstva zemědělství ČR. Knihovna Antonína Švehly tak plně přijala roli knihovny ministerstva a zajišťuje pro jeho zaměstnance veškeré knihovní služby.

Nejvýznamnějším historickým fondem s cca 25 000 svazky je knihovna Zemědělské rady pro Království české, jež se stala nástupnickou organizací po zrušení C. k. vlastenecko-hospodářské společnosti.

Ve svých fondech má Zemědělská a potravinářská knihovna pět děl ze 16. století, sedmnáct titulů ze 17. století a kolem 1100 titulů z 18. století. Nejstarší tiskem ve fondu je německá publikace Hieronyma Bocka Kreütterbuch : darin unterscheidt, Namen vnnd Würckung der Krütter, Stauden, Hecken vnnd Beumen (Herbář: rozeznávání, názvy a působení bylin, trvalek, keřů a stromů), vydaná v roce 1556 ve Štrasburku. Staročeský překlad Mattioliho Herbáře, vydaný Danielem Adamem z Veleslavína, pochází z roku 1562, resp. 1596, Georgica Curiosa z roku 1682 a publikace Oeconomus prudens et legalis continuatus od Francisca Philippa Floriniho z roku 1719. Opravdovou pastvu pro oči a nádhernou podívanou pro milovníky starých ilustrací rostlin a živočichů však skýtá Bilderbuch zum Nutzen und Vergnügen der Jugend vydaná kolem roku 1805 ve Vídni či 80 kolorovaných dřevorytů zvířat v publikaci Naturgeschichte des Tierreichs – Grosser Bilderatlas mit Text für Schule und Haus.

Výstavy

V roce 1926 uspořádala knihovna první výstavu zemědělských časopisů, které spolu s dalšími publikacemi začala pro nejširší veřejnost půjčovat o dva roky později.

80. výročí otevření Ústřední slovanské zemědělské knihovny a čítárny ČAZ pro nejširší veřejnost si knihovna připomněla ve dnech 18. až 20. března 2008 výstavou knih AgroPublikace. Slavnostní zahájení výstavy proběhlo za účasti rektora České zemědělské univerzity prof. Jana Hrona, který spolu s předsedou Sdružení knihoven ČR doc. Jaromírem Kubíčkem a ředitelem ÚZPI Ing. Josefem Vozkou přestříhl pásku otevírající výstavu. Výstavy se rovněž zúčastnil místopředseda Zemědělského výboru PSP ČR Ing. Ladislav Skopal. Dne 18. března se v Domě zemědělské osvěty odehrála Valná hromada Sdružení knihoven České republiky a na vernisáž výstavy dorazili další kolegyně a kolegové z pražských i mimopražských knihoven. Výstava AgroPublikace byla součástí 11. ročníku celostátního projektu Březen – měsíc internetu.

Publikace z různých oborů zemědělství a potravinářství, např. z oblasti pedologie a ochrany půd, lesnictví, myslivosti, živočišné výroby, zemědělské techniky, zemědělské ekonomiky, ekologického zemědělství, ochrany rostlin, pivovarství a sladařství, výživy člověka či bezpečnosti potravin, na výstavě představilo celkem 14 vydavatelství. Pět vystavovatelů byly veřejné výzkumné instituce a dalších pět organizace zřízené

Ministerstvem zemědělství, jeden vystavovatel byl soukromý výzkumný ústav. Představily se dvě významné zemědělské univerzity a profesionální vydavatelství Profi Press, jež bylo zároveň mediálním partnerem výstavy.

Po tři dny byly k vidění rovněž staré tisky ze 16. a 17. století a unikátní staré zemědělské a hospodářské učebnice z poloviny 19. století a začátku 20. století, které má Zemědělská a potravinářská knihovna ve svých fondech. Návštěvníci tak mohli obdivovat některé staré tisky, např. Mattioliho Herbář, Kreütterbuch od Hieronyma Bocka a mnohé nádherné obrazové publikace květin a zvířat.

V roce 2013 došlo k renovaci interiéru studovny, kde knihovna několikrát do roka pořádá tematické akce, výstavy, semináře a přednášky pro veřejnost i odborníky z řad knihovníků a odborných pracovníků v resortu zemědělství.

Ve spolupráci se Studijním a informačním centrem České zemědělské univerzity již začalo skenování prvního historického tisku, a to Mattioliho Herbáře z roku 1562. Zakoupením moderního knižního skeneru započíná knihovna od roku 2013 vlastní program digitalizace knihovního fondu. Do konce roku bylo naskenováno cca 20 000 stran. Probíhá příprava další fáze rozvoje digitalizační jednotky, tj. proces vytváření metadat.

Koncepce zemědělského knihovnictví

V průběhu prvního pololetí 2008 se v souvislosti s vytvořením nové organizace – Ústavu zemědělské ekonomiky a informací – diskutovalo o tom, zda Zemědělskou knihovnu zachovat, zda ji spojit s jinou resortní knihovnou či snad převést do jiného resortu.

V roce 2007 knihovna vypracovala koncepci rozvoje knihovních a informačních služeb pro celý zemědělský resort. V prostředí českých knihoven je jakýkoliv materiál týkající se koncepce činnosti konkrétní knihovny, případně knihovnictví jednoho oboru, základním dokumentem umožňujícím zřizovateli knihovny zásadní vhled do problematiky poskytování knihovních a informačních služeb. Prvořadým úkolem při zpracování koncepce bylo rozsáhlé statistické zjišťování. K tomu účelu byly vytvořeny dotazníky, jež jsou svým rozsahem natolik obsáhlé, že nebylo možné využít dotazníky jiné. Čerpat bylo možné pouze z některých dotazníků pro oblast veřejných knihoven. Rozsah a hloubka zjišťování byly dány skutečností, že zemědělské knihovnictví nemá pokrytou oblast statistického zjišťování a že poprvé po dlouhé době, ne-li vůbec poprvé, se začala zjišťovat statistická data z činnosti informačních středisek. Proto také musely dotazníky pokrýt veškeré knihovnické činnosti a další související oblasti. Návrh koncepce byl předán k posouzení Ministerstvu zemědělství. Zásadní přínos zpracované koncepce spočíval v tom, že pro oblast knihovnictví zemědělského resortu vznikl dokument, který byl v dějinách našeho zemědělského knihovnictví prvním svého druhu.

V roce 2013 pokračují práce na nové koncepci resortního zemědělského knihovnictví, avšak do konce roku nedošlo k zásadnímu posunu. Ministerstvo zemědělství proto v roce 2014 zintenzivnilo koncepční práci a formuluje novou koncepci pro období 2015–2020, která by měla být schválena do konce roku 2014.

Významní zemědělstí knihovníci

Za vznikem Zemědělské knihovny stojí osobnosti spojené s Domem zemědělské osvěty a Československé akademie zemědělské. Hlavním iniciátorem byl zejména Edvard Reich. Realizace jeho záměrů se pak ujali knihovníci i další význačné osobnosti, kteří jsou součástí historie každé knihovny.

PhDr. Adolf Ludvík Krejčík (1877–1958) pracoval jako úředník schwarzenberského archivu v Třeboni na pořádání archivů schwarzenberského panství. Od roku 1909 do roku 1919 byl úředníkem v Zemském archivu v Brně. Později na Ministerstvu zemědělství organizoval státní péči o zemědělské archivnictví. Od roku 1919 byl ředitelem Státního archivu zemědělského. Po vzniku Československé akademie zemědělské se stal jejím členem, začal budovat Ústřední slovanskou zemědělskou knihovnu a čítárnu ČAZ a byl jejím ředitelem až do roku 1931. Jeho literární práce jsou věnovány především kritice vydání historických pramenů a zemědělskému archivnictví.

Ing. dr. Jan Boštík (1895–1942) začal pracovat v Ústřední slovanské zemědělské knihovně ČAZ v roce 1931 a od 1. ledna 1932 se stal jejím ředitelem. V době jeho desetiletého působení se knihovna stala největší odbornou zemědělskou knihovnou v Československu. Jan Boštík se věnoval hlavně české zemědělské bibliografii. Přeložil do češtiny „*Třídění věd zemědělských*“ (*Třídění věd zemědělských se zvláštním zřetelem na potřeby české bibliografie. Praha: Česká akademie zemědělská, 1941*), které používal v té době Mezinárodní zemědělský ústav v Římě. Jeho zásluhou začala od roku 1941 vycházet *Česká zemědělská bibliografie*. Působil v redakci časopisu *Zemědělský inženýr*, byl redaktorem Zemědělské knihovny, autorem mnoha článků ve *Věstníku Československé akademie zemědělské*. V roce 1941 se zasloužil o uspořádání ankety o nejčtenější odbornou zemědělskou knihu.

Ing. František Lazecký (1905–1984) byl ředitelem knihovny ÚSZK jmenován 1. ledna 1946, ovšem již v roce 1942 byl pověřen organizační a technickou správou knihovny. Do knihovny původně nastoupil jako studující na výpomoc v roce 1926. Věnoval se zejména zemědělské a lesnické bibliografii, v knihovně vybudoval podrobný předmětový katalog, přednášel na UK na katedře knihovnictví a vědeckých informací. Kromě toho, že byl autorem řady odborných a popularizačních prací, věnoval se i krásné literatuře a překladatelství z ruštiny a němčiny. Byl členem Umělecké besedy v Praze a Moravského kola spisovatelů.

Ing. František Čvančara (1889–1967) byl český zemědělský ekonom. V letech 1920–1927 pracoval na Ministerstvu zemědělství jako referent pro vyšší zemědělské školy a od roku 1928 jako inspektor vyšších a speciálních zemědělských škol. V roce 1924 založil Zemědělskou ústřednu filmů a diapozitivů. Byl organizátorem státního pedagogického semináře učitelů zemědělských škol. Roku 1943 byl jmenován předsedou knihovního kuratoria Ústřední zemědělské knihovny ČAZ. Za jeho nejvýznamnější práci je pokládána jeho *Zemědělská výroba v číslech*, která byla poprvé vydána v roce 1948.

Ferdinand Němec (1880–1931) opustil pro těžkou nemoc místo středoškolského učitele. V Historickém klubu pracoval na *Bibliografii české historie* (příloha Českého časopisu historického), kterou redigoval Josef Kazimour. Na počátku roku 1920 pracoval v Československém zemědělském muzeu, ústavu pro studium a povznesení venkova. Počátkem roku 1926 začal pracovat v Ústřední slovanské zemědělské knihovně a čítárně ČAZ. Ferdinand Němec se celý život věnoval bibliografii. Jeho zásluhou začaly ve Věstníku ČAZ vycházet seznamy přírůstků knihovny.

Ing. dr. techn. Jan Bohumil Tauber, DrSc. (1906–1976) pracoval v knihovně státních výzkumných ústavů zemědělských nejprve jako účetní, později jako knihovník. Na FF UK vystudoval sociologii, srovnávací literaturu a knihovnictví. Poté vystudoval Vysokou školu zemědělského a lesního inženýrství. Jako knihovník napsal práce *Bibliografie čs. zemědělské literatury od poloviny minulého století do třicátých let tohoto století* a *Bibliografie zemědělského výzkumnictví a školství*. Před 2. světovou válkou studoval v USA sociologii a ekonomiku. Po roce 1947 byl jmenován ředitelem Ústavu pro mezinárodní spolupráci v zemědělství a lesnictví. Současně byl generálním sekretářem Čs. výboru pro mezinárodní spolupráci v zemědělství a lesnictví při FAO. V letech 1945–1947 byl tajemníkem Spolku posluchačů zemědělského inženýrství. Byl dopisujícím členem Čs. akademie zemědělských věd, vedoucím katedry sociologie venkova na Vysoké škole zemědělské v Praze. Pod pseudonymem Ivan Holub publikoval vědecké práce z oboru zemědělská ekonomika a sociologie venkova.

Cesta ke knihovně 21. století

V roce 2012 se Zemědělská a potravinářská knihovna začala připravovat na hlubokou strukturální změnu. Ta nastala po 85 letech svého působení. Hlavní prioritou bylo uchování, péče a rozvoj kulturního dědictví, které fond knihovny představuje. V rámci bilancování ekonomické kondice Ústavu zemědělské ekonomiky a informací bylo přistoupeno k rozsáhlému vnitřnímu zjišťování fungování specializované knihovny a možnosti spojení s oblastmi poradenství a vzdělávání. Jedna z důležitých otázek pro rozhodování byla – co bude s knihovnou dál?, včetně určení jejího budoucího směřování a funkce. S plnou

podporou zřizovatele ústavu, Ministerstva zemědělství ČR, byl cíl orientován na další rozvoj knihovnických a informačních služeb v resortu.

V roce 2013 pokračovalo vedení ústavu v restrukturalizaci fungování Zemědělské a potravinářské knihovny, byla zpracována analýza činnosti s využitím výsledků procesního a personálního auditu, komparace zjištěných údajů s dostupnými standardy a studii, výsledkem byl návrh transformace knihovny. Tento návrh definoval hlavní prioritu dalšího směřování vybudování moderní knihovny 21. století jako ústřední specializované odborné knihovny.

Cílem další orientace rozvoje knihovny je vytvořit z knihovny moderní informační centrum v resortu zemědělství – oborovou informační bránu. Vytvoření takového centra předpokládá spolupráci a kooperaci zainteresovaných organizací a institucí. Zvýšení efektivity v poskytování knihovnických a informačních služeb vyžaduje zavedení systému účinné spolupráce při získávání a využívání informačních zdrojů. Rozhodující přidanou hodnotou musí být možnost klienta získávat informace a dokumenty on-line kdykoli a odkudkoliv. To předpokládá akvizici elektronických informačních zdrojů (e-books, e-časopisy, databáze) a katalogizaci dosud nezpracovaných fondů knihovny.

Základním výchozím předpokladem naplnění tohoto cíle je digitalizace knihovnických fondů a využívání technologií a sítí.

Ambiciózní projekt resortní oborové informační brány vyžadoval sloučení vzdělávací a poradenské části ústavu s knihovnou. Jedná se o získání maximálního efektu spojením knihovny jako významného zázemí a zdroje informací, vzdělávání a zemědělského poradenského systému pro transfer zkušeností, výsledků výzkumu a know-how koncovým klientům. Spojení těchto dvou organizačních složek ústavu přispělo ke zvýšení provázanosti vnitřních procesů a oblastí propojovaných činností tak, aby byly optimálně využity jak lidské zdroje, tak zejména vědomostní potenciál. Proces změn v ÚZEI byl završen 1. srpna 2013 vznikem Zemědělského poradensko-vzdělávacího centra a Knihovny Antonína Švehly.

Ředitelé knihovny, resp. pověření vedoucí

1925–1931	dr. Adolf Ludvík Krejčík
1932–1942	dr. Ing. Jan Boštík
1942–1943	dr. Edvard Reich (vrchní dozor) a Ing. František Lazecký (správa knihovny)
1943–1946	Ing. František Lazecký (správa knihovny)
1946–1954	Ing. František Lazecký
1954–1957	dr. Miroslav Pařava
1957–1959	Ing. František Lazecký
1959–1963	Oldřich Kapsa
1963–1965	Miroslav Příhoda
1966–1976	Ing. Jiří Doktor
1976–1989	Ing. Jaroslava Staňková, CSc.
1989–1990	Ing. Marie Filipová (pověřená vedením)
1990–2002	PhDr. Ivo Hoch
2002–2003	Ing. Sylva Nováková (pověřená vedením)
2003–2013	Mgr. Martin Kvítek
2013–2013	Ing. Jaroslav Vítek, MBA
2013	Mgr. Jan Doboš (Ing. Jaroslav Vítek, MBA – vedoucí odboru ZCK)

LITERATURA

BARTOŠOVÁ, Soňa. Ústřední zemědělská a lesnická knihovna – historie a současnost. *Zemědělské aktuality*. 1994, č. 7, s. 25–28.

KASTL, František. *Potravinářská knihovna*. 2006. 1 s. Nепublikovaný interní materiál.

KVÍTEK, Martin. *Dům zemědělské osvěty: Sborník příspěvků k 80. výročí otevření Domu zemědělské osvěty*. 1. vyd. Sestavil Martin Kvítek, redaktor Martin Kvítek a Radmila Chlebečková, Helena Jiráňová, Jiří Buchta. Praha: Ústav zemědělských a potravinářských informací, 2006. ISBN 80-7271-179-2. *Zemědělská a potravinářská knihovna a její úloha v proměnách času*, s. 15–24.

KVÍTEK, Martin. Proměny Domu zemědělské osvěty. *Knihovna – knihovnická revue*. 2008, roč. 19, č. 1, s. 5–23. Vyšlo v roce 2009.

LAŠTOVKA, Marek, et al. *Pražské spolky: Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Edici řídí Václav Ledvinka. 1. vyd. Praha: Scriptorium, 1998. 742 s. Documenta Pragensia Monographia; sv. 6. ISBN 80-902151-9-X.

Ústav zemědělských a potravinářských informací. Praha: Ústav zemědělských a potravinářských informací, 1996. 24 s. Brožura o ÚZPI.